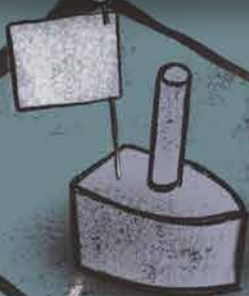

A „TÁRSASJÁTÉK”, AMELY FORDULATOT HOZOTT A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ MENETÉBEN

Simon Parkin elmeséli, hogy fiatal nők egy csoportja miként tette kivédhetővé a német tengeralattjárók támadásait az atlanti csatában – háborús társasjátékokat játszva makettek, színes kréták, paraván és madzagok segítségével

Tengeri gát

Egy wren-kisasszony bejelöli az észak-atlanti térségben mozgó szövetséges hajók pozícióit a Hadművelési Terem falán, a Derby House-ban, a Nyugati Szállítási Útvonalak Parancsnokságának a személyzet által csak „Citadellaként” emlegetett főhadiszállásán

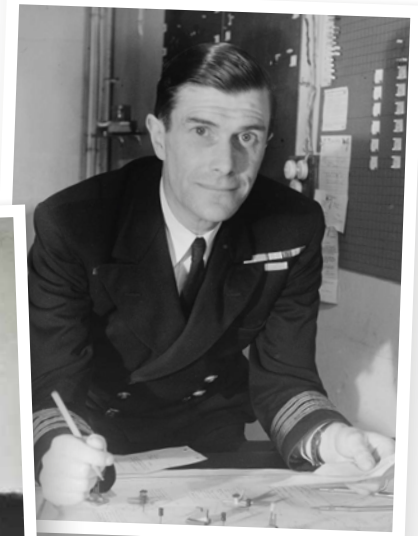

Figyelik a „farkasokat”

Ott állnak egy szövetséges hajó felső fedélzetén az Atlanti-óceán északi vizeit átszelő, 24 hajóból álló szállítókonvojban. Hiába kísérték őket hadihajók is, a németek több mint 2600 teherhajót süllyesztettek el csak az Atlanti-óceánon

Egy hideg reggelen – 1942 januárjában járunk – fiatal nő jelent meg Liverpoolban a Mersey folyó partján lévő nagy, de jellegtelen épületben. Az a nap nem túl szerencsésen kezdődött az alig 19 éves Janet Okell számára, aki ezen az első munkanapján ott-hon felejtette az egyenruháját. Igazolványának és személyazonosságának ellenőrzése után, a füstvédő függönyökön áthaladva beléphetett egy betonbunkerba – és rögtön el is tévedt a homályos szobák és folyosók labirintusában. Rátört a kétségbeesés, összezavarodva csak kóborolt, de aztán egy arra járó katona megszajnálta, s megkérdezte tőle, hogy kit keres. Amikor új főnöke, Gilbert Roberts lement érte, Okell már zokogott is. Elfogadta a felé nyújtott zsebkendőt, kifújta az orrát – s aztán elkezdett dolgozni azon a programon, amely megváltoztatta a második világháború egyik leghosszabb és legfontosabb összecsapás-sorozatának a kimenetelét.

A Derby House jellegtelen kinézete ma sem árul el semmit az épület egykori fontosságáról: erődtített belső traktusaiban működött az a parancsnokság, ahonnan Angliának a német tengeralattjárók ellen az Atlanti-óceánon vívott háborúját irányították. Okell pedig azért jött ide, hogy belépjen a frissen megalakult Nyugati Szállítási Útvonalak Taktikai Egységébe (WATU). A *wren*ek – a Women's Royal Naval Service (Nők Királyi Haditengerészeti Szolgálat) elnevezéséből alkotott betűszó; angolul egyébként ökörszemet jelent – egy válogatott csapata volt ez, melyet egy leszerelt kapitány vezetett. Őt annak kiderítésével bízták meg, hogy a német U-Bootok miért tudnak elsüllyeszteni

A játszma megfordítói

A fiatal wren, Janet Okell (balra) annak a női csapatnak volt a tagja, amelyet a Gilbert Roberts (fent) kapitány által vezetett Nyugati Szállítási Útvonalak Taktikai Egységéhez (WATU) hívtak be szolgálatra. Robertsnek pedig azt kellett kiderítenie, hogy milyen módszerrel támadnak az U-Bootok, s hogy milyen taktikával lehetne elsüllyeszteni őket

Churchill 1941-ben már arra a belátásra jutott, hogy az egész háború végkifejlete az atlanti térségért folyó háborúzás kimenetelétől függ

olyan sok angol hajót az Atlanti-óceánon, és hogyan lehetne visszaverni őket.

Nagy volt a tét. Hitler tengeralattjárói az előző két évben több száz szövetséges hajót süllyesztettek el, amelyek élelmiszert, hadianyagot és üzemanyagot vittek az Egyesült Államokból Angliába. 1940-ben Anglia üzemanyag-szükségletének 95 százaléka a kereskedelmi partnerektől és a gyarmatokról érkezett, s az élelmiszer 70 százalékát is importálni kellett. Az összesen kb. 68 millió tonnányi élelmiszert, hadianyagot és üzemanyagot a háromezer hajóból álló kereskedelmi flotta szállította. Az angolok és a németek is tudták, hogy ha a szállítási útvonalak megszakadnak, akkor Angliára vereség vár. Winston Churchill brit miniszterelnök így jellemezte a kereskedelmi hajózást: „Egyszerre béklyója és egyetlen támasza is a mi háborús stratégiánknak.”

A hajókonvojokat csapatokban támadták a német U-Bootok, ahogy a farkasfalkák is ólálkodnak a birkanyáj körül. Ahogy a veszteségek nőttek – a háború kezdete óta már 2603 brit kereskedelmi és 175 hadihajót süllyesztettek el az Atlanti-óceánon –, úgy nőtt a félelem is Angliában a német farkasfalkáktól. Churchill már 1941-ben arra a belátásra jutott, hogy az egész háború végkifejlete az atlanti térségért folyó háborúzás kimene-

Halálos támadás Német tengeralattjáró legénysége nézi, hogyan süllyed el egy általuk megtorpedózott, majd a fedélzeti ágyúval is eltalált szövetséges hajó. A háború első két évében az U-Bootok támadásai pusztító erejűek voltak

telétől függ, miközben ebben a háborúzásban minden éjszaka csak újabb vereségeket hoz. Valakinek végre már ki kellett derítenie, hogy mitől ilyen hatékonyak a német tengeralattjárók, és mivel lehetne megfordítani ezt a trendet.

Gilbert Robertset 1938-ban, még a harmincas évei elején bocsátották el a Brit Királyi Haditengerésztől, mert tuberkulózist kapott. Kigyógyulása után nem találta a helyét; leszerelt tengerésztiszt, hajó és életcél nélkül... 1942 első hetében azonban értesítették, hogy több napra elegendő váltóruhával és tisztálkodószerekkel jelentkezzen az Admirális hivatalában. Ahol a haditengerészet két tábornoka fogadta. Részletezték neki Anglia egyre súlyosabb veszteségeit az Atlanti-óceánon – melyek méreteiről akkor az emberek többsége még nem is értesült –, és közölték vele, hogy sürgősen találni kell erre valamilyen megoldást. Ő pedig üljön tehát vonatra, és Liverpoolban jelentkezzen a Derby House-ban, ahol rendelkezésére bocsátanak egy tágas termet a legfelső emeleten. Ott aztán megbízták egy fiatal munkacsoport vezetésével, hogy minden és bármilyen módszer bevetésével, de találják meg az U-Boot-probléma megoldását.

Feladata három részből állt: kideríteni, hogyan működnek az U-Bootok; kidolgozni a hatékony ellenlépéseket; s végül megtanítani ezeket az új taktikákat az Atlanti-óceánon hajózó összes kapitánynak. A London elhagyása előtti napon Robertset bevezették egy irodába, ahol Winston Churchill várt rá, és egyszerűen csak ennyit mondott neki: „Derítse ki, hogy mi folyik itt, és süllyesse el az U-Bootokat!”

A következmények játszóját

Robert Liverpoolban kiválasztott tíz *urent*, matematikai és statisztikai képzettségük alapján. A hölgyek, mindössze spárgával, krétával és ponyvaparavánnal felszerelve, nekiláttak kifejlesz-

Padlórajzterv Wren-csapat jelölgeti be a szövetséges szállító- és kísérőhajók, valamint a német tengeralattjárók pozícióit a Derby House egyik termének padlóján. A lezajlott ütközetek és „játszmák” ismételt rekonstrukciójával a WATU-nak sikerült rájönnie, hogyan vadászhatják le a német tengeralattjárókat

Az U-Bootok éjszaka belopóztak a hadihajók közé, és a „nyáj” belsejében kezdhettek pusztításba, mint a rókák a tyúkólban

A kételkedő tengeralattjárós

Sir Max Horton admirális, a Nyugati Szállítási Útvonalak parancsnoka. Eleinte nem hitte, hogy bármi értelme is volna a WATU „Játszmájának”, de jobb belátásra tért, miután több játszmányban is legyőzte őt egy ifjú wren-hölgy

A farkasfalka vezére Karl Dönitz admirális, a német tengeralattjáró-flotta főparancsnoka és a „farkasfalka”-stratégia kidolgozója megszemléli az U-94-es befutását a franciaországi Saint-Nazaire kikötőjébe, 1941 júniusában

rejtekhelyeik alapján. Jean Laidlaw, 21 éves *wren*, a statisztikai elemzések felelőse nevezte el „Málnának” az egész hadműveletet, gúnyos megvetésül Hitler és az ő U-Bootjai iránt. A „Málna” tényleg forradalmian új taktika volt, és a hatása az azonnal érezhetővé vált a tengeren vívott háborúban.

Az angol kísérorhajók 1942 nyarának egyetlen hónapja alatt négyszer annyi német tengeralattjárót süllyesztettek el, mint az előző hónapban, s ezzel megindult az a felívelő trend, amely a háború végéig folytatódott. A Málna kifejlesztését követő hónapokban Roberts és a *wren*ek még más manővereket is kidolgoztak a farkasfalka-támadások egyre újabb változatainak a „kezelésére” – s ezek is zöldség-gyümölcsös beceneveket kaptak: Ananász, Piszke, Eper, Articsóka.

Tiszti továbbképzés

Megérkezése után néhány hónappal Janet Okell elkezdett kukucsálgatni a parván egyik lyukán. Tényleg olyan volt, mint egy iskolás lány, akit a krétával dobálózó osztálytársai őrszemnek állítottak a tanterem ablakába, hogy jelezze, ha jön a szigorú tanár. A terem másik végében, a linópadlón „mozgó” kis hajómodellflottát figyelve pedig ott állt egy tekintélyes megjelenésű férfiú: Sir Max Horton admirális.

Az admirális az első világháború fiatal tengeralattjáró-parancsnokaként „a német hajók réme” hírnevet érdemelte ki; ő volt a háború első nagy hajóelsüllyesztője. Az volt a szokása, hogy a kikötőbe visszatérve kalózlóbogó felhúzásával jelezte az őt üdvörléssel fogadó sokaságnak az újabb elsüllyesztős diadalt – ez a brit haditengerészetnek a 21. században is élő hagyománya. Horton korán megmutatózó tengeralattjárós tehetségével gyorsan haladt fölfelé a ranglétrán, s közben egyre több tapasztalatot is szerzett; később már „a tengeralattjáró-hadviselés legnagyobb szaktekinélyeként” emlegették őt.

Okell viszont a lábát sem tette be soha egy tengeralattjáróba, sőt, a tengeren sem járt még. De most nem volt benne semmi féltékenység. Szigorú tekintettel bámult az admirálisra – aki 1942 novembere óta a Nyugati Szállítási Útvonalak (az Angliától és Írországtól közvetlenül nyugatra fekvő atlanti térség) főparancsnoka volt. Okell nyilvánvaló célja az volt, hogy elsüllyessze az ő látóterén kívül eső Horton-tengeralattjárókat. Amelyeket az admirális a padlón tologatott, az Okell hajóiról találmokra érkező lövedékek között. A Battleship nevű kitalálás játéktól eltérően Okell itt nem a véletlenszerűséggel operált. És nem egyszerűen győzni szeretett volna egy társasjátékban, hanem bizonyítani akarta a dolog nemzetbiztonsági jelentőségét.

Az admirális természetesen komolytalannak és merő időpocsékolásnak tartotta ezt az egész, a brit tengeralattjárós hadviselési részlegnél folyó társasjátékosdit, miközben odakint a tengeren, a valóságban, emberek halnak meg. („Mi a fenét csinálnak maguk itt?”, kérdezte Robertstől az első találkozásuk alkalmával.) Okell és *wren*-kollégái viszont biztosak voltak abban, hogy az ő Játszmájuk vezethet rá Hitler U-Bootjai legyőzésének a titkára. És ha egy Okell, ez a még tizenéves, és tengerészeti abszolút képzetlen leányzó el tudja süllyeszteni a legmagasabb kitüntetésekkel kidekorált tengeralattjáró-parancsnok hajóit, akkor ez az admirális a saját szemével győződhet meg arról, hogy itt az ő egész munkásságuk nem pusztán „időpocsékolás”.

Most tehát Okell, Jean Laidlaw segítségével, a maga itt megszerzett tudományát – és főként a WATU-team újszerű taktikáit – mérte össze a tengeralattjáró-híresség harci tapasztalataival ebben a linópadlós játszmányban. Okell ekkor már elég ügyes parancsnoka volt a fakocka-hadiflottának. Így aztán, amikor Horton megérkezett, hogy beszálljon a játszmányba német U-Boot-parancsnokként, akkor természetesen Okell lett az ő ellenfele. Nem babra ment a játék: ha egy ilyen fiatal és tapasztalatlan valaki

Korlátozott látótér Brit tengerészisztek kukucsálnak a parván lyukain, figyelve egy lezajlott tengeri összeecsapás rekonstruált eseményeit a WATU főhadiszállásán. Az így szerzett tapasztalatok segítették őket az U-Bootok elleni védekezésben

A tengeralattjárós legendát legyőzte egy ifjú, szinte még iskolás leányzó, aki sohase látott csatákat, és még csak katona sem volt

a *Málna* segítségével képes legyőzni az első világháború leghíresebb tengeralattjáró-kapitányát, akkor az új taktika hatékonysága bizonyítást nyer.

Az U-Boot-csaták lejátszásához Horton belesétált a linótengerbe, Okell meg ott állt a maga leshelyén, és kezdődött a csata. Az admirális kétkedése kezdett elszivárogni, amikor az ellenfele egymás után süllyesztette el az ő tengeralattjáróit. Horton ötször próbált megszökni az angol kísérőhajók elől, de Okell és Laidlaw ötször semmisítette meg őt. A minden vereségtől egyre idegesebbé váló Horton az ötödik hajó elvesztésénél kiborult:

– Maguk láthatják, én meg nem! – ordította. – Csalás ez az egész!

Roberts méltatlankodott, hogy ebben a játszmában nincs semmiféle csalás. Horton erre kissé zavarba jött, és látni akarta azt a valakit a parván mögött, aki csak így levadássza az ő tengeralattjáróit. S nem hitt a szemének, amikor előlépett egy fiatal nő. A tengeralattjárós legendát legyőzte egy ifjú, szinte még iskolás leányzó, aki sohasem járt még hadihajón, sohasem látott csatákat, sőt, még csak katona sem volt soha.

Az U-Bootok végzete

A WATU programjában részt vevők többsége sohasem beszélt a háború idején végzett munkájáról, s Angliában alig emlékeztek meg a csoport szerepéről-teljesítményéről (eltérően például

a Bletchley Parkban, a Kormányzati Kód- és Rejtjeliskolában a titkosírás-megfejtésen dolgozó hölgyektől). Berlin 1945-ös elesetkor azonban az U-Boot-parancsnokok már szinte mindent tudtak Gilbert Robertsról, a csapatáról és a taktikájukról. A németül folyékonyan beszélő Roberts az 1945 májusi német kapituláció után brit tengerészisztek között is elsőként érkezett Németországba, és első dolga volt ellátogatni az észak-németországi Flensburg tengeralattjáró-támaszpontjára. Ahol a főparancsnoki falára fölragasztva ott láthatta a saját, egy folyóiratból kivágott, felnagyított portróját. A kép alatt pedig kézírással a szöveg: „Ő az ellenségetek, Roberts kapitány, az U-Boot-elleni Taktika igazgatója.”

1942 februárja és 1945 júliusának vége, a WATU működésének hivatalos megszűnése közötti években összesen 66 *wren* végezte el a tanfolyamot, s lett munkatárs a WATU-nál vagy valamelyik részlegénél, és kb. 5000 tengerésziszt vett részt a Roberts kapitány és csapata által levelezényelt háborús „játszmákban” a több mint 130 ilyen kurzuson. S a linópadlós „Játszma” csatáinak résztvevői közül sokan az itt szerzett ismeretek segítségével bizonyítottak, győztek a német tengeralattjárókkal vívott igazi csatákban is odakint a tengeren.

A háború után Sir Max Horton admirális, akit 1942-ben, azon az emlékezetes napon többször is legyőzött két ifjú *wren*-kisasszony, személyes üzenetet küldött mindenkinek, aki annál az egységnél szolgált, látványos elismeréseként az ő csendes, ám óriási jelentőségű teljesítményüknek:

„A WATU megszűnése alkalmából hálámat és nagyrabecsülésemet szeretném kifejezni Roberts kapitánynak és egész stábjának, mert nem kis mértékben járultak hozzá Németország végső legyőzéséhez.” 🌐

Simon Parkin író, újságíró